

„ОСНОВИ НА СЛАВИСТИКАТА И БЪЛГАРИСТИКАТА“ ОТ ЕМИЛ ГЕОРГИЕВ.

Изд. „Наука и изкуство“, С., 1979. 354 с.

Книгата на акад. Е. Георгиев „Основни на славистиката и българистиката“ има репрезентативен характер за дългогодишната му дейност на литературовед-славист. В нея са синтезирани литературно-историческите области и методологическите проблеми, на които известният наш учен е посветил немалко усилия и трудове. Между другото, именно защото тази книга не изненадва като проблематика, тя доказва едно основно качество на нейния автор — постоянството и настойчивостта, с които той защитава своите възгледи. Тази проява на характер в научноизследователската му дейност се съчетава с винаги свеж интерес към развитието на научната мисъл у нас и в чужбина и с респект към фактите.

Голяма част от своята книга Е. Георгиев посвещава на съвременното състояние на славистиката — така, както то е отразено в проблематиката и докладите на международните славистични конгреси — всичко пет на брой (разделът „По магистралата на проблемите“). Страниците, в които той взема отношение към проведените славистични конгреси (в които сам е взел участие), съдържат полемични нотки и са може би най-интересните от целия труд. Е. Георгиев коментира онези въпроси, разгледани на славистичните конгреси, които в една или друга степен имат отношение към изследователските му интереси: за сравнителното изучаване на славянските литератури, за отношението между славянските и западноевропейските литератури, за основните литературни направления в славянските литератури и за тяхната периодизация, за мястото и ролята на старобългарската писменост и литература в славянската литературен развой и пр. Именно със създаването на славянската писменост и литература на славянски език авторът свързва началото на славистиката, защото смята, че „основните етапи в развитието на литературната славистика водят към основните течения и направления на литературната история“ (с. 44). Периодизационната схема на славистиката, която Е. Георгиев предлага, в действителност повтаря защитаваната от него периодизация на славянските литератури: 1. Стара епоха — IX—XIV в. 2. Епоха на хуманизъм и реформация — XIV—XVI в. 3. Епоха

на барок — XVI—XVII в. 4. Епоха на просвещение — XVIII в. 5. Епоха на романтизъм — първата половина на XIX в. 6. Епоха на реализъм и позитивизъм — втората половина на XIX в. 7. Епоха на империализъм — от края на XIX в. до Октомврийската социалистическа революция. 8. Епоха на разпадане на капиталистическото общество и на установяване на социалистическото — от Октомврийската социалистическа революция до края на Втората световна война. 9. Епоха на победа на социализма — от края на Втората световна война до днес (с. 209—210).

Тук той влиза в дискусия със защищавания от редица учени възглед (конкретно с доклада на В. А. Дяков, Д. Ф. Марков и А. С. Милников „Някои възлови методологически въпроси на историята на световната славистика“, прочетен на VIII славистичен конгрес в Загреб), че началото на славистиката е свързано с XVIII в., т. е. с епохата на славянското Възраждане, а от гледна точка на Западна Европа — с епохата на романтизма.

Безспорно славистиката изучава преди всичко духовната култура на славянските народи, и то като съставна част от общочовешката култура. През XVIII в. се променя ценностната представа за мястото на славянските народи в общоевропейското културно развитие. Този процес е свързан със събуждането на националната идея, но той е, така да се каже, двустранен, защото получава подтик от хуманистичните и демократичните идеи на романтизма за народността и народното творчество. Например, както показва и Б. Пенев в „Западноевропейската романтика и нейните отражения в славянските литератури“, идеите на славянското Възраждане са оплодени от дейността на Хердер, от специалния му интерес към славянските култури и особено към поетичното народно творчество на славяните. Е. Георгиев не отрича, а, напротив, подчертава, че „модерната славистика се развива във връзка с идеята за родството езиково, литературно, историческо и пр. — между славянските народи“ (с. 208). Същевременно той смята, че поставянето на началото на славистиката в XVIII в. изключва 1000-годишния период от развитието на славянската култура. Струва ми се, че тук ученият изпада в противоречие, защото именно чешките слависти от XVIII в. (Добровски, Шафарик) търсят изворите на славянската култура

сред българите и са обхванати от ентузиазъм да докажат нейната древност. Явно е, че славистиката на XVIII в., свързана с националната и общославянската идея за родова принадлежност (и тук е разликата с древността, където славянското писмо е средство за приобщаване към църквата, към християнската религия), изгражда съвременната научна интерпретация на фактите от историята на славянските литератури и духовната култура. Едно доказателство е разглежданият тук труд на Е. Георгиев. Както е известно, Кирило-Методиевото дело е една от основните теми в неговата научна дейност. И тук той посвещава цяла глава на тази проблематика: „Състоянието на Кирило-Методиевата научна проблематика към 1150-годишнината от рождението на Константин-Кирил Философ“.

Е. Георгиев е измежду българските учени, които не пропускат случай да подчертават демократичния и творчески характер на делото на славянските първоучители и живия, народностен характер на езика на завещаните от тях литературни паметници — език на българските славяни. Защищавайки възгледа за старобългарския характер на кирило-методиевския език, Е. Георгиев се опира на славистичните изследвания от XVIII и XIX в., нерядко пренебрегвани в днешно време.

Може да се каже, че полемичните върхове в книгата са свързани с явления от старата българска литература, в центъра на която стои делото на Кирил и Методий. С отстояването на названията „старобългарски език“ и „старобългарска литература“, които, трябва да се отбележи, твърде рядко се употребяват от съвременните слависти, е свързано и критическото отношение на автора към тезата на Д. С. Лихачов за най-ранната славянска литература, развита на VI славистичен конгрес в доклада му „Старославянските литератури като система“. Е. Георгиев решително се обявява против определянето на старобългарската литература (т. е. най-старата славянска литература) като трансплантация на византийската култура и „национална единна литература-посредница“. Според него не може да съществува наднационална литература с наднационален литературен език. Със съжаление трябва да отбележим, че българското литературознание все още не притежава труд от рода на „Поэтика древнерусской литературы“ на Лихачов, в който произведенията на старобългарската литература да бъдат разглеждани като художествен феномен. Е. Георгиев говори за оригиналното творчество на Константин-Кирил и на Методий, за оригиналния „неканоничен“ характер на такива творби като „За буквите“ на Черноризец Храбър, „Беседа против богомилите“ на Превзвигер Козма, „Шестоднев“ на Йоан Екзарх. Този по същество перспективен поглед към литературните явления невинаги получава съответна методологическа реализация. Е. Георгиев по-трудно решава проблемите на естетическо ниво, отколкото на литературно-истори-

ческо. Това е отразено и в периодизационните схеми, които той предлага за българската и славянските литератури. В тях се забелязва едно твърде тясно обвързване на литературните процеси със социално-икономическото развитие, което води до недооценка на спецификата на националното литературно развитие. Както е известно, Е. Георгиев е от привържениците на богатата диференцираност на българския литературен процес по направления и течения — той говори за присъствието на барок, классицизъм, просвещение. Но мотивировките на тази негова теза оставят впечатлението, че авторът разбира богатството на литературния процес в широчина, т. е. като присъствие на всички идейно-художествени направления на европейския културен процес — между впрочем това е един класически недостатък на нашето литературознание.

Книгата на Е. Георгиев „Основи на славистиката и българистиката“ има това важно предимство, че съчетава историко-литературното описание и подреждане на фактите (например главата „Основни етапи в развитието на славистиката“) с проблемния анализ на някои възлови етапи в историята на българската и славянските литератури. Това ѝ придава характера на „отвореност“ спрямо методологическите проблеми, които българското литературознание трябва да решава във връзка със създаването на една нова история на българската литература. От гледна точка на изследователското дело на нейния автор тя потвърждава облика му на учен с неоспорим принос в развитието на славистиката и българистиката.

Христина Балабанова

ЕСТЕТИЧЕСКИ ПРЕЛОМ В ПОЕЗИЯТА НА 20-ТЕ
ГОДИНИ ОТ РОЗАЛИЯ ЛИКОВА
С., „Български писател“, 1978. 372 с.

Осмислянето на една национална литература в рамките на широк общоевропейски контекст е важна задача пред всяко национално литературознание. То е ключ за изчиляване както на идейно-стиловите сходства, типологически паралели и аналогии (които несъмнено съществуват между отделните литератури), така и за внимателното филтриране на чертите, определящи националното своеобразие. Широкото възприемане на сравнителното изучаване на литературите, което настъпи след методологическите достижения на А. Веселовски и неговата школа, като че ли засегна повече изследването на средновековната литература и фолклора. Общо взето, такава е неговата рецепция и у нас. Що се отнася до съвременната българска литература, преобладаващата тенденция в изучаването на художествените явления е стремежът към монографичност. Опит за намиране на други